

Viden og ikke-viden i omgangen med zoonoser

Belyst med husdyr-MRSA som case

Knudsen, Morten; Kishik, Sharon

Document Version

Final published version

Published in:

Dansk Sociologi

Publication date:

2021

License

Unspecified

Citation for published version (APA):

Knudsen, M., & Kishik, S. (2021). Viden og ikke-viden i omgangen med zoonoser: Belyst med husdyr-MRSA som case . *Dansk Sociologi*, 32(2), 33-55.

[Link to publication in CBS Research Portal](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us (research.lib@cbs.dk) providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Download date: 04. Jul. 2025

Morten Knudsen & Sharon Kishik

Viden og ikke-viden i omgangen med zoonoser – belyst med husdyr-MRSA som case

Covid-19-pandemien har tydeliggjort, at nye zoonoser indebærer usikkerheder og mangel på viden. Dermed bliver det relevant at undersøge, hvordan organisationer og andre aktører håndterer distinktionen mellem viden og ikke-viden. Sidstnævnte er denne artikels fokus. Inspireret af, hvad der er blevet kaldt agnotology (Proctor & Schiebinger 2008) og the sociology of ignorance (Gross & Mcgoey 2015; McGoey 2012, 2019), analyserer vi produktionen og fastholdelsen af ikke-viden relateret til spredningen af husdyr-MRSA i de danske svinebesætninger i årene fra 2010-2015, hvor forekomsten steg til et irreversibelt niveau. Vi bidrager til den sociologiske litteratur om uvidenhedens samfundsmæssige rolle og skabelse med et kommunikativt perspektiv på ikke-viden. Analysen viser, hvordan ikke-viden blev (re)produceret og fastholdt i kommunikation gennem dennes selektioner. Ydermere viser vi, hvordan disse kommunikative selektioner var filtret sammen med adskillige dynamikker, såsom et spil mellem viden og mål, diverse interessehensyn, bureaukratisk silotænkning og en selvbeskyttelse mod viden, som forpligtede til handling. Afslutningsvis diskuterer vi implikationerne af vores undersøgelse for fremtidige håndteringer af zoonoser.

Introduktion

I denne artikel analyserer vi skabelsen og fastholdelsen af ikke-viden (forstået som det man ved, at man ikke ved) i forbindelse med husdyr-MRSA (også kaldet svine-MRSA eller MRSA CC398). Spørgsmålet om viden og ikke-viden spillede en central rolle i reaktionen på husdyr-MRSA. Fødevarestyrelsens (FVST) officielle videnskabelige rådgiver, Fødevareinstituttet på DTU, anbefalede i 2010 at teste avls- og opformeringsbesætninger, så man kunne undgå handel mellem smittede og usmittede besætninger. Men den viden blev ikke produceret. I stedet bredte smitten sig fra 2010 til 2015 til et irreversibelt niveau, og i 2017 blev det endeligt opgivet at komme den til livs (Miljø- og Fødevareministeriet 2017). Vores spørgsmål er: Hvordan blev det undgået at producere viden om udbredelsen af husdyr-MRSA i de afgørende år fra 2010-2015?

Spørgsmålet om håndteringen af viden og ikke-viden i forhold til zoonoser (sygdomme som smitter mellem dyr og mennesker) er af bred relevans. Ifølge FN's biodiversitetspanel (IPBES 2020) vil vi fremover se en vækst i zoonoser som husdyr-MRSA og covid-19. Menneskelig aktivitet medfører i stigende grad et opbrud i dyrs levesteder, og dermed bringes vilde dyr, husdyr og mennesker tættere sammen på nye måder, som øger sandsynligheden for, at nye sygdomme opstår. Dette er kombineret med, at den konventionelle industrielle landbrugsproduktion indebærer massivt brug af antibiotika. Det øger risikoen for antibiotikaresistens og dermed nye typer af sygdomme, som er svære at bekæmpe. Nye zoonoser er kendetegnet ved kombinationer af viden og ikke-viden. Det gælder også i videre forstand, at samtidigheden af viden og ikke-viden er en vigtig dimension ved aktuelle samfundsmæssige udfordringer som pandemier, klimakrise, faldende biodiversitet og stigende ulighed. Det er således et centralt spørgsmål, hvordan samfund og organisationer håndterer kombinationen af viden og ikke-viden.

Samfund og organisationer udvikler strategier og politikker for, hvordan de håndterer ikke-viden (Beck & Wehling 2012). Det har vi senest set i forbindelse med covid-19, som rejste en række spørgsmål om, hvordan man håndterer den ikke-viden (hvor dødelig er sygdommen, hvornår får vi en vaccine, hvilke følger har lukningen af skoler osv.), som fulgte med sygdommen. Der har været tale om en politisering af ikke-viden, som bl.a. har udfoldet sig som

Faktaboks:

MRSA (Methicillin Resistant Staphylococcus Aureus) er stafylokokker, som er resistente over for de typer af antibiotika, man normalt anvender mod stafylokokker. I starten af 2000-tallet dukkede der en ny undertype op (CC398 – ofte kaldet husdyr-MRSA) relateret til husdyr, primært svin. Husdyr-MRSA kan brede sig fra dyr til mennesker og mellem mennesker. MRSA kan give infektioner i huden og i sjældnere tilfælde blodforgiftninger. Se mere: <https://www.ssi.dk/sygdomme-beredskab-og-forskning/sygdomsleksikon/m/methicillin-resistente-staphylococcus-aureus>

	Morten Knudsen Lektor ved Institut for Organisation, Copenhagen Business School E-mail: mk.ioa@cbs.dk		Sharon Kishik Cand.soc. i Politisk Kommunikation og Ledelse, Research assistant, Institut for Ledelse, Politik og Filosofi, Copenhagen Business School E-mail: ski.mpp@cbs.dk
---	--	--	---

konfliktende fortolkninger af, hvad man ikke ved, og hvilken betydning denne ikke-viden har eller skal have. Der er politik i håndteringen af ikke-viden, men der er også bestræbelser på (politisk) styring *gennem* ikke-viden (Beck & Wehling 2012: 34). Viden og interesser hænger sammen – og det samme gør ikke-viden og interesser.

Netop sammenhængen mellem uvidenhed og så strategi og interesser er omdrejningspunktet for, hvad der er blevet kaldt 'the sociology of ignorance' (Gross & McGoey 2015; McGoey 2012a, 2012b, 2019). Denne uvidenheds sociologi ser ikke uvidenhed som en restkategori eller som et vilkår, men som noget, aktører skaber og vedligeholder og kan se som ressource. Bl.a. mink-skandalen peger på, hvordan viden kan rumme en fordring på at handle (eller undlade at handle), hvorfor uvidenhed kan være en vigtig ressource i bestræbelsen på at undgå skyld og ansvar. Men uvidenhed handler ikke kun om at undgå ansvar. Som vi har set det på klimaområdet, så har uvidenhed også en tydelig strategisk dimension, hvor viden gøres usikker, holdes tilbage og skjules for andre (Oreskes & Conway 2010; for empiriske eksempler se The Climate Deception Dossiers 2015).

Litteraturen om strategisk uvidenhed har tendens til at antage, at viden er en ejendom, dvs. noget man kan have eller ikke have. Studier af skabelsen og bevarelsen af ikke-viden kommer tilsvarende til at handle om hemmeligheder eller strategisk skabt usikkerhed (Proctor 2008). I denne artikel supplerer vi viden-som-ejendom med et kommunikativt perspektiv på viden og ikke-viden. I det perspektiv er viden ikke en ejendom, men noget, som aktualiseres i kommunikationen. Det samme gælder ikke-viden. Denne begrebsliggørelse åbner for studier af, hvordan ikke-viden kan bevares og produceres ved at kommunikationen til stadighed knytter an til netop ikke-viden og kommunikerer om alt det, man ikke ved. Empirisk bidrager vi til studierne af uvidenhed ved at vise, hvordan håndteringen af ikke-viden og så den strategiske brug af ikke-viden er filtret ind i hinanden. Vi viser, hvordan forskydninger af målene for vidensproduktion, økonomiske interesser, silotænkning, undvigelse af viden, som kalder på handling, samt selvforstærkende dynamikker i kommunikationen eksisterer samtidig og kan etablere et stabilt uvidenheds-regime.

Sociologi om uvidenhed

De senere år har videnssociologien fået en lillesøster i form af en 'sociology of ignorance' (McGoey 2012b; Mueller 2018; Ungar 2008). Proctor og Schiebinger (2008) har lanceret udtrykket 'agnotologi' som begreb for studiet af uvidenhedens skabelse, vedligeholdelse, brug og funktioner. Man finder agnotologiske studier inden for et bredt felt – bl.a. i økonomi, antropologi, science and technology studies, miljøstudier, medicinsk sociologi og feministiske studier og kritisk raceteori. Man kan få referencer og overblik i (Essén et al. 2021; Gross & McGoey 2015). Simmels (1992) og Goffmans (2015) analyser af hemmeligheder er klassiske sociologiske analyser af uvidenhed eller 'Nichtwissen', som det hedder hos Simmel. Hemmeligheder kan handle om social grænsedragning (Simmel 1992: 383 ff.) eller om at styre definitionen af en given situation (Goffman 2015: 171 ff.). Goffman markerer, at ikke al skadelig information har hemmelighedens form. Latente hemmeligheder, forstået som information, som, hvis den var tilgængelig, ville kunne være skadelig, er således information, som endnu ikke er information (Goffman 2015). Det har relevans for vores case, idet det her netop handler om en ret præcis viden, som endnu ikke er produceret, men som nogle af aktørerne vurderer ville være skadelig, hvis den fandtes.

De amerikanske videnskabshistorikere Proctor og Schiebinger (2008) hævder, at uvidenhed ikke blot er en mangel; det som endnu ikke er studeret. Uvidenhed skabes strategisk og med overlæg. Proctor har således vist, hvordan den amerikanske tobaksindustri har skabt uvidenhed ved at tilbageholde viden og skabe usikkerhed om eksisterende viden. Der er tale om strategisk skabt uvidenhed, som skal fremme kommercielle aktørers interesser (Proctor 2008). På tilsvarende vis har McGoey undersøgt strategisk uvidenhed ift. reguleringen af farmaceutiske virksomheder (McGoey 2012a), og bl.a. Jacques et al. (2008) har undersøgt klimaskeptikeres strategier til at skabe usikkerhed. Disse studier peger på intentionelle sammenhænge mellem uvidenhed på den ene side og økonomiske og politiske interesser på den anden. Viden er magt, men det er også magt at kunne trække grænsen mellem viden og uvidenhed. Denne magt kalder McGoey 'ocular power': magten til at skabe social konsensus om, hvor grænsen mellem viden og uvidenhed ligger (2019: 61).

I sin seneste bog, *The Unknowers*, har McGoey (2019) suppleret analysen af strategisk, intentionel uvidenhed med analyser af, hvordan der skabes uvidenhed om økonomisk ulighed gennem bestemte typer af vidensregimer. Hun nærmer sig dermed, hvad Kleinman og Suryanarayanan (2013) kalder 'epistemic forms', dvs. det sæt af begreber, metoder, mål og fortolkninger, som former, hvad der kan vides, og dermed også hvad der ikke kan vides i et givent felt. Det er blevet vist, hvordan køn, klasse, race og andre kategorier skaber, hvad vi kan vide. Begreber som 'situated knowledges' (Haraway 1988) og 'standpoint theory' (Harding 2004) peger på, hvordan ens viden er bundet til køn, race, social position. Mills har relateret den pointe til uvidenhed og lanceret udtrykket 'white ignorance' som en del af en 'racial construc-

tion of reality', som producerer en »aprioristic inclination to get certain kinds of things wrong« (Mills 2015: 218). Vi finder beslægtede pointer i videnskabsstudier hos fx Fleck (2019) og hans begreber om 'Denkstil' og 'Denkkollektiv' og i Kuhns paradigmebegreb. Hvad der forbinder de ovennævnte – på mange måder ganske forskellige – tilgange er en medløbende perspektivisme. Viden og dermed uvidenhed er bundet til særlige perspektiver.

Hemmeligheder, strategisk uvidenhed og perspektivisme peger på forskellige typer af uvidenhed. En fjerde type uvidenhed kan man kalde selvskabt uvidenhed. Afsættet er her, at der findes forstyrrende og ubehagelig information (Rayner 2012; Knudsen 2011). Pointeringen af, at der er viden, sociale aktører ikke ønsker, lægger op til at undersøge, hvordan aktører ignorerer viden og information gennem bl.a. dekobling (Schaefer 2019), benægtelse (Rayner 2012) og forskellige uopmærksomhedsformer (Knudsen 2011). På tværs af de forskellige perspektiver på uvidenhed ligger en interesse i uvidenhedens funktioner (Moore & Tumin 1949) og brug. Uvidenhed gør sig gældende i mange former med både undertrykkende og kommercielle dimensioner, men også med frigørende og selv-beskyttende. Det er således blevet påpeget, hvordan der også kan være positive elementer i ikke at vide (Wehling 2015). Det kan være ikke-viden om ens forventede levealder, om uafvendelige sygdomme, om navn og køn på studerendes opgaver om, hvem der har fløjtet i whistleblower-fløjten osv.

I litteraturen om uvidenhed, dens funktioner og sociale konstruktion finder man forskellige bud på begrebsliggørelser, ikke mindst i form af typologier (Gross 2007, 2010; Roberts 2013). Uvidenhed defineres nogle gange som fraværet af viden. Vi fokuserer på viden, som den fremtræder, og i sociale systemer fremtræder viden som kommunikation (Luhmann 1998). Vi foreslår således at supplere studier af, hvem der har og ikke har viden (og hvem der skjuler den for andre), med studier af, hvordan der kommunikeres om viden og ikke-viden. Med ikke-viden forstår vi det, man kommunikerer om, at man ikke ved. Vores analyse af ikke-viden er guidet af distinktionen mellem aktuel og potentiel (Luhmann 2000: 98 ff.). Vi skal nedenfor kort markere, hvad der ligger i den distinktion.

Hvis man begrebsliggør viden som ejendom, så spiller tid ikke en rolle. Men hvis man begrebsliggør viden som noget, der hænder i kommunikationen, så bliver tid vigtigt. Man får blik for, at sociale systemer ikke kan kommunikere om alt på samme tid (Luhmann 2000: 98 ff.). I stedet må det selekteres, hvilken viden og hvilken ikke-viden der vælges ud og kommunikeres om. Det er en selektion, som foregår i en horisont af muligheder. Disse muligheder kalder vi potentiel ikke-viden og potentiel viden. Både potentiel viden og potentiel ikke-viden kan aktualiseres af kommunikationen og dermed markeres som henholdsvis viden og ikke-viden. Det er kontingent, dvs. ikke-determineret, om kommunikationen på et givet tidspunkt knytter an til viden eller ikke-viden (kommunikationen om covid-19 har således pendlet frem og tilbage mellem at

handle om, hvad vi ved, og hvad vi ikke ved om sygdommen). Både viden og ikke-viden er dynamiske og foranderlige. Man kan fx aktualisere mere ikke-viden ved at tale om stadig mere, som man ikke ved. Ikke-viden kan også transformeres til viden (ved at udføre tests kan man fx transformere ikke-viden om MRSA-positive besætninger til viden om, hvilke besætninger der er smittede) ligesom viden kan pege på noget, man ikke ved, dvs. ikke-viden. Det, der på et givet tidspunkt ligger uden for horisonten af både viden og ikke-viden, kalder Gross (inspireret af Knorr-Cetina) for nescience forstået som 'lack of any knowledge' (Gross 2010: 68). Vi foreslår at have 'uvidenhed' som et overbegreb både for nescience og for det mere specifikke begreb om ikke-viden.

Casepræsentation

I undersøgelsen af skabelsen og fastholdelsen af ikke-viden benytter vi os af en caseanalyse. Følger vi Flyvbjergs terminologi er der tale om en 'ekstrem case' (Flyvbjerg 2010: 475), som giver information om, hvordan en ganske specifik ikke-viden kan fastholdes over længere tid. Vi belyser spørgsmålet om, hvordan ikke-viden blev produceret og vedligeholdt ved at rekonstruere kommunikationen om husdyr-MRSA med særligt fokus på perioden 2010-2015. Det gør vi med fokus på kommunikationen mellem DTU og FVST. Ved at søge om aktindsigt har vi fået en række rapporter, mails, mødereferater og lignende dokumenter. Nogle af rapporterne er også offentligt tilgængelige, og i disse tilfælde tilbyder vi henvisninger til dokumenterne i referencelisten. Dokumenter, som ikke er offentligt tilgængelige, refereres af den grund kun in-text. Vi indikerer dokumenternes karakter i in-text-referencen, fx 'mail fra FVST til DTU 5/7 2010'.

I analysen blev vi særligt opmærksomme på kommunikation, som benytter sig af formen viden/ikke-viden. Her kommer en kort præsentation af casen.

I 2008 udkom en vigtig artikel (Lewis et al. 2008), der viste, at mennesker får MRSA fra svin. Artiklen viste også, at antallet af mennesker med husdyr-MRSA var i kraftig stigning. I 2009 anslog man på baggrund af en screening af 250 svin besætninger, at 3 % af de danske slagtesvinsbesætninger var positive. Det var lavt sammenlignet med en anden af Europas store svineproducenter, nemlig Holland. På baggrund af mediedækning af husdyr-MRSA bad Henrik Høegh, minister for fødevarer, landbrug og fiskeri, 29/6 2010 FVST om at komme med en plan for bekæmpelse af husdyr-MRSA. 5/7 2010 sendte FVST forespørgslen videre til Fødevareinstituttet, DTU. Professor på DTU Frank Aarestrup, internationalt anerkendt ekspert i anvendelsen af antimikrobielle midler og antibiotikaresistens, svarede 6/7 2010, at der var mange ukendte faktorer, når det kommer til husdyr-MRSA. Men han svarede også, at det baseret på tidligere erfaringer vil være vigtigt at få stoppet handlen mellem smittede og usmittede besætninger. For at kunne det var det vigtigt at få udviklet en test, som enkelt og hurtigt kunne vise, om en besætning var smittet. Dernæst kunne man indføre en procedure for kun at handle med svin fra MRSA-frie besætninger.

Til trods for DTU's udpegning af, hvad man vidste, og hvad der var brug for at producere yderligere viden om (en effektiv testmetode og dernæst viden om positive/negative besætninger), så blev der de følgende år ikke produceret denne viden. Samtidig bredte smitten sig mellem besætningerne og efter fem år havde husdyr-MRSA et omfang, så det ville være meget dyrt at komme den til livs. Udviklingen i smitten fremgår af nedenstående tabeller. Et tomt felt symboliserer, at der ikke blev foretaget test det pågældende år. Tallene i tabel 1-3 stammer fra DANMAP (www.danmap.org), som er det danske overvågningsprogram for forbruget af antibiotika i mennesker og dyr.

Tabel 1. Udviklingen i forekomsten i de danske avls- og opformeringsbesætninger

År:	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Forekomst	0 %						63 %		100 %*

* Kun 6 besætninger blev testet

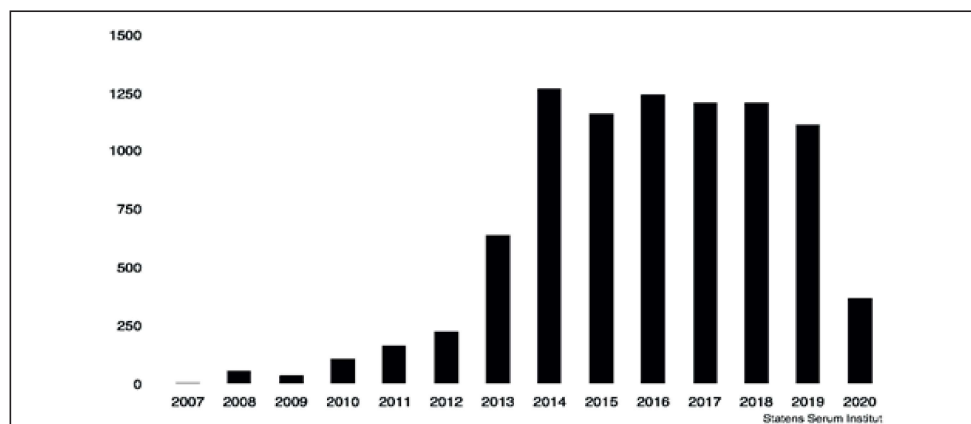
Tabel 2. Udviklingen i forekomsten i de danske produktionsbesætninger

År:	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Forekomst	3,5 %		16,2 %				67,6 %		88 %

Tabel 3. Udviklingen i forekomsten i de danske slagterier

År:	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Forekomst		13 %		44 %	77 %		68 %		

Figur 1: Antal tilfælde blandt mennesker af MRSA CC398 fra 2007-2020

Kilde: Statens Serum Instituts overvågningsdata www.statistik.s.dk

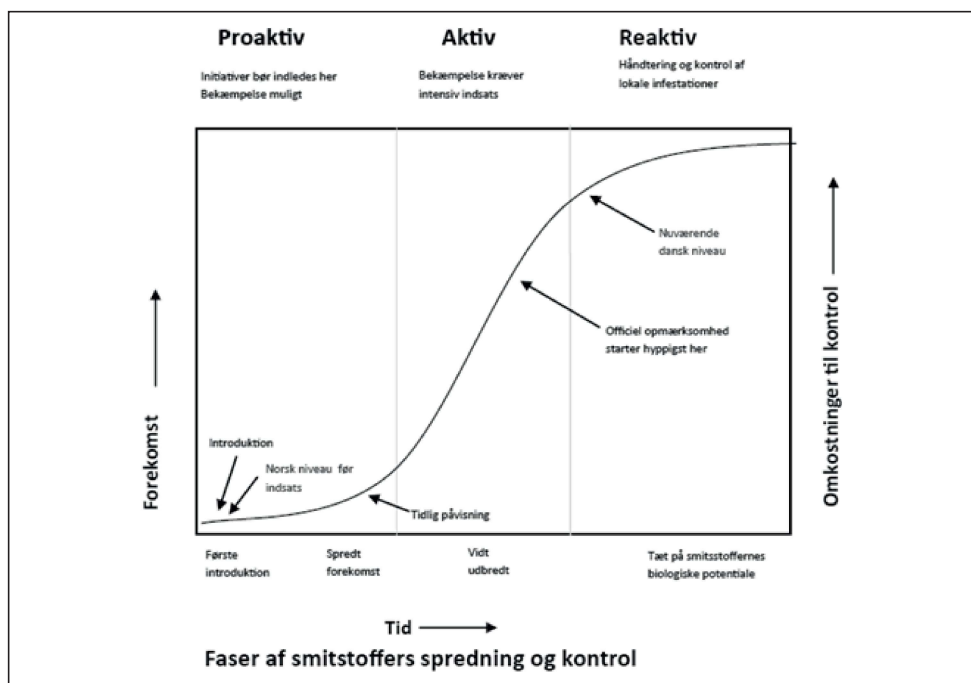
Tabel 4. Antal blodforgiftninger og antal dødsfald registreret fra 2009 til 2019 med husdyr-MRSA

År:	2009-2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Blodforgiftning		8	6	7	4	8	8
Dødsfald (inden 30 dage)	3	2	1	1	0	2	1

Kilder: Statens Serum Instituts opgørelser for blodforgiftning med MRSA (<https://antibiotika.ssi.dk/overvaagning-og-forskning/overvaagning-af-mrsa-i-dk/stafylokok-rapporter>)

Nedenstående figur fra en rapport fra Miljø- og Fødevareministeriet (2017: 9) kan indikere udviklingen i den analyserede periode. Ministeriet har ikke selv sat årstal på, men det er næppe forkert at sige, at kommunikationen mellem DTU og FVST i 2010 foregik omkring, hvad der i figuren hedder 'spredt forekomst', hvor bekæmpelse stadig er mulig.

Figur 2: Ifølge Miljø- og Fødevareministeriet illustrerer figuren, hvilke handlinger, der er optimale, alt efter hvor udbredt smitstoffet er

Miljø- og Fødevareministeriets rapport refererer til beregninger fra Københavns Universitet, som vurderede, at det i 2017 ville koste ca. 14 mia. kr. at udrydde husdyr-MRSA. Den anbefalede derfor, at man »håndterer og kontrollerer situationen men ikke søger at udrydde, som man gjorde i Norge« (Miljø-

og Fødevareministeriet 2017: 8). Så hvor husdyr-MRSA muligvis kunne være blevet elimineret i 2010, så blev det i 2017 opgivet.

Fra 2010 og frem kom DTU adskillige gange med den samme anbefaling: test besætningerne, start med avlstoppen,¹ og indfør derefter restriktioner for handlen med levende svin! Ikke desto mindre skete det ikke. Ifølge Rigsrevisionens optælling iværksatte Fødevarestyrelsen i perioden 2010-2014 forskningsprojekter om husdyr-MRSA for i alt 45,6 mio. kr. (Rigsrevisionen 2015: 24). Men det, som DTU gentagne gange pegede på som det meste oplagte at undersøge – det blev aldrig undersøgt. Vi skal nedenfor analysere, hvordan den skitserede ikke-viden blev bevaret. Fokus ligger på de kritiske år fra 2010, hvor FVST for første gang henvendte sig til DTU i forbindelse med husdyr-MRSA, og indtil omkring 2015, hvor det reelt blev opgivet at komme sygdommen til livs.

Kommunikativ bevarelse af ikke-viden

Vi starter analysen med spørgsmålet om, hvordan ikke-viden om, hvilke besætninger der var smittede, blev bevaret. I materialet kan vi se, hvordan en central måde at fastholde ikke-viden på er ved at pege på yderligere ikke-viden. Vi skal nedenfor komme med tre eksempler på, hvordan DTU knyttede an til viden, mens FVST knyttede an til ikke-viden. Det første eksempel stammer fra d. 5. juli 2010. Her sendte FVST en mail til DTU med følgende ønske:

På baggrund af den seneste omtale af MRSA i svin ønsker ministeriet et notat, der beskriver følgende: Hvad ved vi om årsagen og kilden til smitte med MRSA. Er det svin der smitter mennesker eller omvendt? Hvilke muligheder har man for at bekæmpe resistens ved saneringsstrategier? Her må der redegøres for resistens hos svin overfor forskellige antibiotikatyper – herunder de typer antibiotika, der har betydning for udviklingen af MRSA. Økonomien ved forskellige saneringsstrategier bør også anslås. (mail fra FVST til DTU 5/7 2010)

Et uddrag af DTU-professor Frank Aarestrups svar er indsat i tabellen nedenfor til venstre. Til højre er indsat det notat, som FVST sendte videre til ministeriet, og som de havde udarbejdet på baggrund af Aarestrups svar.

Rapport fra DTU til FVST 7/7 2010	Notat fra FVST til ministeren 8/7 2010
Det er ikke for indeværende muligt at estimere den relative betydning af de ovennævnte faktorer (handel, tetracyklin, cephalosporiner, beta-laktamer og zink) eller i hvilket omfang ukendte faktorer kan have betydning. Det er derfor heller ikke muligt at vurdere, hvorvidt man ved at ændre på en eller flere af faktorerne vil nedsætte fremkomsten, decideret nedbringe kolonisatio- ner eller eventuelt helt sanere for MRSA. Baseret på tidligere erfaringer med resistens vil vi dog vurdere, at en eventuel sanering som minimum bør inkludere stop for nyintroduktion gennem handelskontakter og andre kilder (...) En eventuel saneringsplan vil således kræve etablering af en sikker test til udpegning af MRSA positive og negative besætninger. Dels for at undgå handel med positive besætninger, dels for at kunne frikende en besætning for MRSA.	På baggrund af tidligere erfaringer med resistens vurderer Fødevareinstituttet DTU dog, at en eventuel sanering som minimum bør inkludere stop for nyintroduktion gennem handelskontakter og andre kilder og fjernelse af selektive faktorer så som visse antibiotika og muligvis metaller, f.eks. zink. Afhængig af den specifikke undertype af CC398 i den enkelte besætning er der måske også muligheder for at ændre anvendelsen af antibiotika, så denne bakterieklon decideret bortselekteres. Det er dog for indeværende ikke muligt at estimere den relative betydning af de ovennævnte faktorer, eller i hvilket omfang ukendte faktorer kan have betydning. Der er ingen erfaring med, om nedslagning af MRSA-smittede besætninger er en effektiv strategi, og om en reintroduktion af smitten kan undgås. Hertil kommer, at de økonomiske omkostninger må forventes at være særdeles omfattende uden sikkerhed for saneringens effektivitet. Det er derfor Fødevarestyrelsens vurdering, at den forhåndenværende viden ikke opfylder de ovenfor nævnte forudsætninger for en effektiv bekæmpelsesstrategi. På den baggrund er det på nuværende tidspunkt ikke muligt at anbefale, hvilken type strategi, der mest effektivt kan bekæmpe MRSA CC 398 i danske svinebesætninger.

Der var i situationen en kombination af viden og ikke-viden, som både DTU og FVST refererede. DTU markerede eksplicit, at der var meget, man ikke vidste om spredningen af smitten. Men der var også en viden – nemlig at MRSA smitter og breder sig gennem handel. DTU foreslog at knytte an til denne viden og pegede også på en specifik ikke-viden: nemlig spørgsmålet om, hvilke besætninger der var smittede. Når man vidste det, kunne man stoppe med at handle med positive besætninger.

FVST gengav den samme viden/ikke-viden, men knyttede til gengæld an til ikke-viden, idet de konkluderede, at man ikke kunne anbefale en strategi for bekæmpelse. I stedet var man nødt til at vide mere om omfanget af MRSA o.l. Ved at knytte an til ikke-viden blev konklusionen, at der skulle produceres mere viden, inden der kunne handles. FVST hæftede sig ved usikkerhederne og aktualiserede derfor mere ikke-viden.

Det næste eksempel omhandler ikke-viden og testmetoder. For at kunne få viden om, hvilke besætninger der var smittede, testede DTU i 2011 forskellige metoder til undersøgelse af besætninger. De nåede frem til følgende anbefaling:

På basis af de opnåede resultater vil vi foreslå at man initialt bruger luftsampling og efterfølgende direkte dyrkning af filtrene og PCR verifikation, for at finde MRSA positive besætninger (...). Sideløbende bør det testes om sensitiviteten af luftsampling og øresamlingsmetoderne yderligere optimeres. (DTU Fødevarestyrelsen 2012: 3)

Det er en ganske klar anbefaling. Men det er også en anbefaling, som rummer en markering af ikke-viden (kan metoderne optimeres yderligere?). Igen ser vi, hvordan FVST i stedet for at knytte an til viden knyttede an til ikke-viden. FVST skrev således følgende i MRSA-redegørelsen fra juni 2012:

I efteråret 2011 gennemførte Fødevarestyrelsen i samarbejde med DTU et projekt i 47 besætninger for at finde en egnet metode til screening af mange besætninger. I projektets konklusion foreslås en metode, men denne bør stadig evalueres nærmere for følsomhed og specificitet, før det kan blive aktuelt at tage den i brug. (Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri 2012: 6)

Ved at knytte an til ikke-viden relateret til testmetode – ikke-viden som DTU havde kommunikeret, men som DTU altså foreslog at undersøge sideløbende – blev den næste tilslutning ikke et spørgsmål om faktisk at bruge testmetoderne (og dermed producere viden om, hvilke besætninger der var smittede), men om at evaluere metoden yderligere. Ved at knytte an til ikke-viden åbnes der ikke for handling. I stedet kommer den aktualiserede ikke-viden til at skabe usikkerhed omkring den kommunikerede viden. Svaret bliver således ikke handling men yderligere vidensproduktion.

I det tredje eksempel starter vi d. 21. marts 2012, hvor FVST igen anmodede DTU om rådgivning vedrørende MRSA, idet fødevareministeren havde bedt om en redegørelse. 16/4 2012 svarede DTU med en redegørelse for, hvad man vidste og ikke vidste. Som det første punkt markeres det at »Den væsentligste kilde til introduktion af MRSA i besætninger er introduktion af MRSA positive dyr« (notat fra DTU til FVST 16/4 2012).

Eftersom handel har så stor betydning for smitte mellem besætninger, burde det være muligt i meget stor udstrækning at forhindre nyintroduktion i MRSA fri besætninger. Der bør bruges et top-down approach for at kunne minimere og begrænse spredning af MRSA så meget som muligt. Fokus bør være på avlsbesætninger, hvor handel af dyr mellem besætninger bør begrænses så meget som muligt og MRSA negative besætninger bør ikke modtage dyr fra MRSA positive besætninger. (...) vi har tilstrækkelig viden om betydningen af handel til at foreslå dette som et første skridt til at forhindre yderligere spredning af MRSA.

Ved spredning af dyresygdomme er handel med dyr af afgørende betydning for overførsel af smitstoffer mellem besætninger. Derfor bør det være muligt at minimere eller muligvis forhindre nyintroduktion i MRSA-frie besætninger. Ud fra erfaringer med andre tilsvarende tiltag er det vigtigt, at der kan demonstreres en cost-effektivitet inden igangsættelse. Dette må derfor drøftes både med forskere, der har erfaring og viden med sygdomsbekæmpelse i svinebesætninger, og med svineerhvervet. Der foreligger dog ikke videnskabelig dokumentation for, at MRSA overførsel kan forhindres udelukkende via MRSA frie handelsmønstre.

Der er mange erfaringer fra sanering af besætninger for forskellige svinesygdomme, men generelt kan det siges, at den effektive metode er sygdomsspecifik. Der findes ikke erfaringer i, hvordan man kan sanere for MRSA, og derfor kræver dette initiativ mere forskning. Endvidere mangler der viden om overlevelse af MRSA-bakterier i omgivelserne, selvom alle dyr er fjernet fra staldafsnit eller fra hele besætningen. (s. 7)

Før MRSA initiativer kan iværksættes, er det meget vigtigt, at der laves en prioritering i forhold til betydningen af svinebesætningsrelaterede og andre zoonotiske problemstillinger, heriblandt MRSA, ESBL og salmonella. Det er både vigtigt i forhold til prioritering af ressourcer og for at undgå, at der fokuseres på én zoonotisk problemstilling på bekostning af en anden måske mere tungtvejende problemstilling. (s. 9)

I notatet pegede DTU igen både på viden og på ikke-viden. Noget af den viden, de pegede på, var betydningen af handel. Den viden forbandt de med handling: nemlig begrænsning af handel og et fokus på avlsbesætninger. DTU markerede, at man på daværende tidspunkt havde tilstrækkelig viden til at foreslå dette som et første skridt mod bekæmpelsen af MRSA. MRSA-redegørelsen, som var udarbejdet af FVST, pegede også på viden (handel med dyr har stor betydning for smitteudbredelse), men også på ikke-viden i form af 'cost-effektivitet', altså hvad det ville koste at slå besætningerne ned, rense staldene osv. FVST inddrog også yderligere ikke-viden ved at sætte bekæmpelsen af husdyr-MRSA i relation til andre zoonotiske problemstillinger (ESBL, salmonella). DTU foreslog at tage initiativer for så at undersøge effek-

ten af disse. Omvendt tog FVST afsæt i ikke-viden og ville have mere forskning, inden de kunne tage initiativer.

Vi har i eksemplerne ovenfor set, hvordan både DTU og FVST anerkendte såvel viden som ikke-viden. Samtidig var der en klar tendens til, at DTU knyttede mere an til viden og lagde sin kommunikation i forlængelse af viden. Det indikeres bl.a. af sproglige udtryk som »vi har tilstrækkelig viden til at ...« og »baseret på tidligere erfaringer vil vi vurdere ...« FVST knyttede derimod mere an til ikke-viden – indikeret af udtryk som »der er ikke tilstrækkelig viden,« »forhåndenværende viden ikke opfylder de ovenfor nævnte forudsætninger for en effektiv bekæmpelsesstrategi« og »der er behov for yderligere forskningsbaseret viden.« Det er tydeligt, at kommunikationen får forskellig retning, alt efter om den knytter an til viden eller til ikke-viden:

- Når man som DTU peger på viden, så åbner der sig dels spørgsmål om handling direkte relateret til problemet (når vi ved, at MRSA smitter via handel, hvad kan vi så gøre?), og dels åbner der sig spørgsmål om mere specifikke og afgrænsede typer af ikke-viden (hvilke testmetoder er bedst til at screene besætningerne, så vi får viden om, hvilke der er positive/negative?). Det er en specifik ikke-viden, som kan transformeres til viden (når testmetoderne er blevet undersøgt, ved man, hvilke der er bedst). Altså: Det at pege på viden betyder dels, at handling potentielt kan knytte an, og dels at der kan peges på, hvad i horisonten af potentiel ikke-viden det er mest relevant at aktualisere og forsøge at transformere til viden. At pege på viden synes altså i det hele taget at muliggøre fremskridt; enten ved direkte at implementere initiativer mod MRSA eller ved at komme tættere på sådanne implementeringer, idet man specificerer den ikke-viden, der må gøres til viden, før handling kan blive mulig.
- Når man som FVST tager afsæt i ikke-viden, så åbnes der for andre typer handling. Det er handling indirekte relateret til problemet, handling som har en meta-dimension a la: Hvordan organiserer vi arbejdet med at udvikle en strategi for MRSA? Ligeledes åbner anknytningen til ikke-viden for en anderledes åbnende aktualisering af yderligere ikke-viden. Med afsæt i ikke-viden bliver det ikke kun et spørgsmål om testmetoder, men om indvirkningen af zink, antibiotika, luftbåren smitte, og om andre zoonotiske problemstillinger. Er det vigtigst at håndtere salmonella, MRSA eller ESBL? En besvarelse af det spørgsmål forudsætter, at vi har viden om alle tre zoonoser og deres indbyrdes relationer – og altså ikke blot om husdyr-MRSA. Ikke-viden rummer her en centripetalkraft, der truer med at lade kompleksiteten gå amok: Stadigt mere ikke-viden trækkes ind og aktualiseres. Vi får en form for selvgenererende ikke-viden. Når man tager afsæt i ikke-viden, kommer der til at mangle kriterier for, hvilken ikke-viden der er mest central; mængden af mulige spørgsmål eksploderer. Når kommunikationen knytter an til ikke-viden har den tendens til at

udvide både, hvad der er potentiel ikke-viden (altså det man kan tale om, at man ikke ved), og hvad der er aktualiseret ikke-viden (altså det man faktisk taler om, at man ikke ved). Knytter man an til ikke-viden, så (selv) genereres yderligere ikke-viden, og kommunikationen risikerer at lammes i selvskabt kompleksitet.

Den skitserede fastholdelse af ikke-viden handlede ikke om, at nogen skjulte en hemmelig viden (det har været mediernes vinkel på sagen, (se fx Vedsmand 2016). Den handlede i stedet om, at FVST fastholdt ikke-viden ved i kommunikationens mange korsveje at knytte an til ikke-viden og på den måde vedvarende reproducere ikke-viden. Det bliver samtidig tydeligt, at der ikke er et punkt, hvorfra det autoritativt kan afgøres, om der i en given situation skal knyttes an til viden eller til ikke-viden. Det er her værd at bemærke, at den ikke-viden, som FVST knytter an til, også er en ikke-viden, som DTU har kommunikeret (for så vidt er det ikke en falsk ikke-viden opfundet til lejligheden). Der er udpræget enighed om, hvad man ikke ved. Forskellen er tilbøjeligheden til at knytte an til viden respektive ikke-viden. Det er tydeligvis kontingent, om man knytter an til viden eller til ikke-viden i den videre kommunikation. Viden er ikke i sig selv forpligtende. Når skellet mellem viden og ikke-viden er kontingent, så kan kommunikationen knytte an til ikke-viden og dermed fortsætte, uden at der bliver fikseret mening om, hvilken viden det er mest relevant at få produceret. Kommunikationen får en radikalt forskellig retning, alt efter om den knytter an til viden eller ikke-viden. Hvis kommunikationen knytter an til viden, indsnævres den relevante ikke-viden, hvis kommunikationen knytter an til ikke-viden, så (selv)genereres, bevares og udvides den.

Spillet mellem viden og mål

Selektionen af ikke-viden er ikke den eneste måde, hvorpå ikke-viden fastholdes. Der ligger også en særlig dynamik i spillet mellem viden og mål. 'Spillet' betoner det forhold, at hverken målet eller hvad der er relevant viden, kan fikseres med reference til et stabilt punkt. Deres relation til hinanden er underlagt et spil af forskelle og substitutioner. D. 7. november 2010 skrev Frank Aarestrup, DTU, følgende til FVST:

Fokus for eventuelle fremtidige forsknings- eller afklarings-projekter vil også afhænge af den eventuelle strategi myndigheder og erhverv vil arbejde efter i fremtiden. Hvis målet er en hel eller delvis sanering for MRSA vil det give behov for en anden type undersøgelser end hvis målet er at sænke eksponering til mennesker fra allerede positive besætninger. (mail fra DTU til FVST 7/11 2010)

Aarestrup peger i citatet på, at hvad der er relevant viden, afhænger af, hvad der er formålet med en fremtidig strategi. Omvendt peger FVST på, at den fremtidige strategi forudsætter viden. Vi kan tage et citat fra vores første analyse ovenfor:

Det er derfor Fødevarestyrelsens vurdering, at den forhåndenværende viden ikke opfylder de ovenfor nævnte forudsætninger for en effektiv bekæmpelsesstrategi. På den baggrund er det på nuværende tidspunkt ikke muligt at anbefale, hvilken type strategi, der mest effektivt kan bekæmpe MRSA CC 398 i danske svinebesætninger. (notat fra FVST til ministeren 8/7 2010)

DTU spurgte i 2010 FVST om, hvad målet skal være med indsatsen, så de kunne vurdere, hvilken viden det var relevant at producere for at kvalificere en strategi med det angivne mål. FVST sagde omvendt, at de ikke havde nok viden til at anbefale, hvad der skulle være målet. De to parter indgik i et spil, hvor handling (producere viden, sætte mål osv.) hele tiden blev udsat. FVST bad om viden, og DTU bad om mål for strategien, som kunne afgøre, hvilken viden der ville være relevant. Hvad der var relevant viden afhang af målene for strategien mod husdyr-MRSA – men de mål afhang samtidig af den viden, man havde om husdyr-MRSA. I dette loop af gensidig afhængighed mellem mål og viden kunne ikke-viden til stadighed genskabes gennem formuleringen af nye mål.

Et eksempel kan illustrere pointen: I 2012 nedsatte man en arbejdsgruppe og en styregruppe i forbindelse med husdyr-MRSA. Grupperne bestod af repræsentanter fra styrelser, DTU, KU, Landbrug & Fødevarer mfl. I referatet fra styregruppens møde d. 9. oktober 2013 læser man:

Det blev af styregruppen vurderet, at da midlerne er begrænsede vil det være mest relevant at fokusere indsatsen på tiltag, som kan forventes at kunne bidrage til at mindske spredningen af MRSA CC398 til mennesker (...) Det var derfor styregruppens holdning, at der i første omgang ikke skulle iværksættes yderligere besætningsundersøgelser end den igangværende og, at ressourcerne i stedet skulle bruges på de øvrige tiltag. (styregruppens mødereferat 9/10 2013)

Indtil 2013 havde viden og ikke-viden været diskuteret i forhold til en mulig målsætning om at undgå spredningen af husdyr-MRSA mellem besætningerne. Den målsætning skiftede på mødet i styregruppen. Nu blev målet i stedet at undgå smitte fra dyr til mennesker. Dermed blev viden om, hvilke besætninger der var smittede irrelevant, og i stedet blev viden diskuteret i forhold til hygiejnetiltag og smittevejene fra dyr til mennesker (styregruppe mødere-

ferat 9/10 2013). I 2014 skete endnu et skift, da der atter kom fokus på smitten mellem besætninger, og det skulle belyses, »hvordan og hvorfor spredningen sker i det observerede omfang« (Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri 2014). Spillet mellem mål og viden muliggjorde bevarelsen af ikke-viden. Når målsætningen skiftede, blev viden om forekomsten blandt avls-besætningerne irrelevant. Samtidig gjorde manglen på viden (bl.a. om saneringsmuligheder) det vanskeligt at sætte klare mål. Både målet og hvad der er relevant viden, er kontingent, og hver især bliver de kun nødvendige, for så vidt som den anden opnår en midlertidig fiksering.

I vores analyse kan vi iagttage, hvordan spillet mellem mål og viden var viklet sammen med en række aktiviteter, som trådte i stedet for identifikation af positive/negative besætninger. Det er ikke mindst organisatoriske aktiviteter. Således etablerede man i 2012 de førømtalte styre- og arbejdsgrupper. Grupperne holdt møder og kom med forslag – og så længe de gjorde det, var der ingen andre, som gjorde noget. Vi kan her zoome ind på styregruppemødet d. 30. april 2013. Det blev på dette møde besluttet, at der skulle laves et 'forum til udveksling af husdyr-MRSA-data mellem myndigheder', så forskellige myndigheder (FVST, Sundhedsstyrelsen, Statens Serum Institut og Arbejdstilsynet) kunne mødes hvert kvartal og udveksle informationer. På mødet diskuterede styregruppen også en kommunikationsstrategi – den skulle senere diskuteres videre, blev det besluttet. I forlængelse af mødet blev det besluttet at lave en indledende undersøgelse, der skulle danne grundlaget for, hvordan en fremtidig og egentlig overvågning af husdyr-MRSA i svinebesætninger bedst kunne udføres. Det blev samtidig markeret, at det skulle være en indledende undersøgelse, som ikke skulle producere relevant viden i forhold til at handle på MRSA, men som blot skulle danne grundlag for, hvordan man i fremtiden kunne producere viden. Det blev derfor besluttet, at prøverne skulle anonymiseres, så man efterfølgende ikke kunne identificere de positive/negative besætninger (Fødevarelsen: Initiativer til reduktion af MRSA CC398 fra svin).

Anonymiserede og indledende undersøgelser i stedet for en egentlig overvågning, rådgivningstjenester, hygiejnetiltag, kommunikationsstrategier – der blev foreslået adskillige aktiviteter, som trådte i stedet for en specifik undersøgelse af, hvilke besætninger der var smittede. Husdyr-MRSA var anerkendt som et problem, så noget måtte gøres. Da der samtidig ikke blev besluttet et mål, som gjorde en undersøgelse af positive/negative besætninger relevant, så blev en række erstatningsaktiviteter iværksat. Disse synes at have produceret den støj, der tilslørede deres funktion som netop erstatningsaktiviteter og dermed også det forhold, at de var med til at bevare den relevante ikke-viden. Således udfoldede spillet mellem viden og mål en dynamik, hvor erstatningsaktiviteter iværksattes, og hvor disse dækkede over, at en egentlig undersøgelse af positive/negative besætninger blev udsat på ubestemt tid. Fraværet af et egentligt mål skabte en fordring til kommunikationen om at

lave selektioner, der ikke selekterede – at iværksætte initiativer, der ikke rigtig gjorde noget. Det var en slags *doing without doing*, der således skabte et billede af, at man faktisk gjorde noget, og som dermed muliggjorde, at den relevante ikke-viden kunne forblive i den potentielle sfære, uden at den blev aktualiseret.

Hvorfor fastholdelsen af ikke-viden?

Vi har i analysen ovenfor vist, hvordan en specifik ikke-viden blev fastholdt. Men hvorfor blev denne ikke-viden bevaret? Vi skal nedenfor særligt se på FVST og på landbrugets interesseorganisation, Landbrug & Fødevarer (L&F). L&F var gennem hele forløbet aktiv modstander af at få viden om, hvilke besætninger der var smittede. I september 2011 skrev en FVST-medarbejder følgende i en mail:

Jeg kan fortælle jer, at Landbrug og fødevarer har kontaktet os ang. projekter. De ønsker ikke at få MRSA stemplet, da de har oplysningspligt til aftagere ifølge deres egne regler. Derfor siger de at det har handelsmæssige konsekvenser. (FVST intern mail sep. 2011)

L&F ønskede ikke at få information om husdyr-MRSA, idet de ifølge egne regler så ville være forpligtet til at meddele dette til deres aftagere. Der er her tale om en dobbelt strategisk uvidenhed: De ville ikke have, at der blev produceret viden, som kunne stille landbruget i dårligt lys, og de ønskede heller ikke selv at få denne viden, idet de så ville være nødt til at give den videre. Der var, med Goffmans termer (2015: 174), tale om en latent hemmelighed: Hvis der blev produceret viden om prævalensen i disse besætninger, så ville det være potentielt skadeligt og noget, som ville skulle holdes hemmeligt. L&F mente, at information om smittede besætninger kunne skade deres økonomiske interesser, og de arbejdede særligt aktivt for at undgå produktionen af viden om, hvilke avlsbesætninger der var smittede (den viden som DTU særligt havde anbefalet). Det hænger sammen med den særlige rolle, som avlsbesætninger spiller i dansk svineproduktion:

Grundlaget for dansk svineproduktions succes er kvaliteten af avlsarbejdet, der foregår i de få besætninger i avlstoppen. Fjernelse gennem sanering af en større del af besætningerne i avlstoppen, vil få store genetiske konsekvenser, og avlsarbejde vil blive sat tilbage med deraf følgende store konsekvenser for dansk svineproduktion. (Fødevarestyrelsen 2014: 26 f.)

På den baggrund blev en viden, som lægger pres på at sanere avlsbesætninger, anset som uønsket. Der har fra L&F's side tydeligvis været tale om udfoldelsen af en strategisk uvidenhed.

L&F sagde direkte, hvorfor de ikke ville have viden om smittede besætninger. Her er det mindre åbenlyst, hvorfor FVST bidrog til skabelsen og vedligeholdelsen af ikke-viden. Vi kan komme med tre bud, der omhandler hhv. FVST's tolkning af egen opgave, bureaukratisk silotænkning og rådvildhed i forbindelse med viden og handling.

Det ligger i FVST's selvforståelse at være lydhør over for landbrugets interesser. I FVST's præsentation af sig selv i 2015 skrev direktøren, at fødevarer og landbrugssektoren er »one of the largest export successes in the history of Denmark.« Den succes skyldes ikke mindst »The principle of cooperation between business organizations, NGO's and food authorities when dealing with food safety, healthy food choices etc.« Det markeres endvidere, at FVST's »main goal is to promote safety, health and quality in food production and economic growth in the food and agricultural sector« (Ministry of Environment and Food of Denmark 2015: 7). Det ligger med andre ord i FVST's selvforståelse at samarbejde med og bidrage til økonomisk vækst i landbrugssektoren.

For det andet kan man tolke FVST's medvirken i bevarelsen af ikke-viden som udtryk for en form for bureaukratisk silotænkning. Ved silotænkning forstår vi det, at en myndighed holder sig stramt til eget myndighedsområde og ikke ser egne opgaver og prioriteringer i en større sammenhæng. Det var veterinærdirektøren i FVST, som havde ansvaret for håndteringen af MRSA. Under veterinærdirektøren hører dyrevelfærd, dyresundhed, veterinærmedicin, veterinærkontrollenheder mm. Eftersom husdyr-MRSA ikke påvirker dyrene, så er det ikke umiddelbart et problem, som ligger inden for styrelsens område. Som der står i et notat til ministeriet fra FVST (8/7 2010): »MRSA giver derimod ikke sygdom i svin og er derfor ikke et veterinært problem«. Silotænkning kommer ikke mindst til udtryk gennem et fravær, nemlig fravær af bredere hensyn. I sin beretning om Fødevarerministeriets indsats mod husdyr-MRSA udtrykker Rigsrevisionen det på følgende måde:

Rigsrevisionen konstaterer, at Fødevarerministeriet har prioriteret indsatsen under hensyn til de omkostninger, som husdyr-MRSA påfører landbruget. Ministeriet har haft en generel viden om, at husdyr-MRSA medfører stigende udgifter i sundhedssektoren, men ministeriet kan ikke dokumentere, at denne viden har indgået i prioriteringen af indsatsen. Det er Rigsrevisionens vurdering, at ministeriet dermed ikke har prioriteret indsatsen på et helhedsorienteret grundlag. (Rigsrevisionen 2015: 37)

At Fødevarerministeriet med FVST som den centrale myndighed »ikke har prioriteret indsatsen på et helhedsorienteret grundlag«, kan man netop se som udtryk for silotænkning. Hvis FVST havde tænkt bredere, ville det have været relevant at inddrage refleksioner over ikke bare udgifter til landbruget, men

også udgifter til sundhedsvæsenet relateret til husdyr-MRSA, samt det generelle problem ved antibiotikaresistens.

Ydermere kunne noget tyde på, at FVST ikke vidste, hvordan de skulle reagere på husdyr-MRSA. Der lå i avlsbesætningerne mange års investeringer i fremavling af de ønskede svinetyper. At producere information om, hvilke af besætningerne der var smittede, ville skabe et pres for at reagere på den information. Men hvad var den rigtige reaktion? At slå besætningerne ned? Det ville koste dyrt, samtidig med at det var usikkert, om man kunne rense staldanlæggene og sætte nye grise ind. Det var også uvist, hvor stort problemet egentlig var. I den situation var det enklere at knytte an til ikke-viden end til viden. Det gjorde det muligt ikke at gøre noget, hvilket igen hænger sammen med relationen mellem viden og handling. Hvis kommunikationen knytter an til viden, forpligter den potentielt også til at handle ud fra den viden. Omvendt sætter kommunikationen af ikke-viden fri af ansvar (Luhmann 1992: 178).

Diskussion og konklusion

Vi har ovenfor analyseret, hvordan DTU og FVST håndterede aspekter af den ikke-viden, som kendetegnede husdyr-MRSA. Vi har vist, hvordan ikke-viden blev fastholdt, ved at FVST til stadighed knyttede an til ikke-viden i situationer, hvor der var både viden og ikke-viden. Vi har også vist, hvordan ikke-viden blev fastholdt over tid gennem et spil mellem viden og mål, hvor målene blev gjort afhængige af viden, samtidig med at den relevante viden var afhængig af målene. Spillet mellem viden og mål, organisatoriske (erstatnings)aktiviteter og FVST's stadige anknytning til ikke-viden viklede sig ind i og muliggjorde hinanden. Fx blev markeringen af ikke-viden muliggjort af ændringer af de mål for strategien, som kunne have været med til at udpege, hvad der var relevant viden. Vi har også set, hvordan viden var filtret sammen med interesser – både L&F's fortolkning af erhvervets interesser, men også FVST's selvforståelse, silotænkning og interesse i ikke at få en viden, som kunne forpligte til handling. Resultatet af fastholdelsen af ikke-viden var, at den viden, som kunne have gjort det muligt at diskutere den bedste strategi ift. husdyr-MRSA, ikke blev produceret. Der udfoldede sig derfor de facto en strategi baseret på ikke-viden, en strategi som bestod i ikke at gøre noget ved selve problemet.

Litteraturen om uvidenhed (Gross & McGoey 2015; McGoey 2019; Proctor 2008) har peget på, hvordan uvidenhed fastholdes gennem hemmeligheder, skabelse af usikkerhed, perspektivisk blindhed mm. Vi har bidraget til studierne af skabelsen og bevarelsen af uvidenhed ved at supplere viden-somejendom-perspektivet med et kommunikativt perspektiv. Ved at fokusere på kommunikationen af viden frem for på spørgsmålet om, hvem der (ikke) har viden, har denne artikel åbnet for nye forståelser af skabelsen og vedligeholdelsen af ikke-viden. Vi har set, hvordan anknytning til ikke-viden rummer

en centripetalkraft, som aktualiserer stadigt mere ikke-viden uden at få prioriteret, hvilken ikke-viden der skal transformeres til viden. Skabelsen og fastholdelsen af uvidenhed handler i dette kommunikative perspektiv ikke kun om at skjule viden eller gøre den usikker. Det handler i stedet om, hvordan der knyttes an til samtidigheden af viden og ikke-viden.

Analysen rejser følgende spørgsmål relateret til samfundets og dets organisationers håndtering af den ikke-viden, som følger med nye typer af zoonoser: Når organisationer og samfundsmæssige aktører kan undgå den forpligtelse, der ligger i viden ved at knytte an til (legitim og reel) ikke-viden, hvordan mindsker vi så risikoen for, at ikke-viden fastholdes pga. silotænkning og af hensyn til snævre interesser og i bestræbelsen på at undgå et ubekvemt pres for handling?

Vi har ikke et færdigt svar på det spørgsmål. Men det kan bl.a. diskuteres i forhold til rollefordelingen mellem de involverede aktører. FVST kunne fastholde fokuseringen på ikke-viden, fordi den ikke blev udfordret i sin fortolkning af DTU's rådgivning. Dette synes til dels at skyldes, at ministeriet forstod FVST's anbefalinger (eller mangel på samme) som værende funderet på videnskabelighed. DTU's videnskabelighed blev legitimerende for FVST, også selvom FVST ikke følte sig forpligtet til at videregive DTU's anbefalinger. Som vi har vist, medførte det, at ministeriet ikke traf de afgørende beslutninger, som kunne lede til en bekæmpelsesstrategi. Kommunikationen mellem DTU og FVST kom derfor til at savne holdepunkter, jf. spillet mellem viden og mål, og kommunikationen fortsatte i et repeterende loop, der genskabte og fastholdt ikke-viden.

Hvordan brydes så dette loop? Man kunne her bl.a. forestille sig, at de videnskabelige institutioners analyser, anbefalinger og rapporter rutinemæssigt vedlægges myndighedernes notater og redegørelser. Det ville gøre det enklere for ministerier, Folketinget, medierne og andre (politiske) aktører at følge hinandens kommunikative selektioner af viden og ikke-viden. Bl.a. ville myndighederne blive udfordret i deres fortolkning af den videnskabelige rådgivning. Ydermere ville det potentielt presse myndighederne til at indtænke et bredere spænd af interesser i forbindelse med anknytningen til hhv. viden og ikke-viden.

Det har været karakteristisk for håndteringen af covid-19, at politiske beslutninger (eller mangel på samme) ofte er blevet legitimeret ved, at de var baseret på myndighedernes anbefalinger. Vores analyse har vist, at det ikke nødvendigvis betyder, at den videnskabelige rådgivers anbefalinger følges. Myndighederne, der ofte tilskrives faglig ekspertise, har specifikke selvforståelser og interessehensyn. Det synes derfor afgørende at kende til, belyse og udfordre myndighederne og deres selektioner af viden og ikke-viden. Hvordan er et notat, en rapport eller en risikovurdering blevet til gennem kommunikative selektioner, synes at være et centralt spørgsmål, når fremtidige beslutninger ifm. zoonoser skal træffes.

Noter

1. Den danske svineproduktion er organiseret som en pyramide, hvor der i 2010 var 27 avlsbesætninger i toppen. Avlsbesætningerne producerer sæd og grise til avl til gårde længere nede i pyramiden, hvor der produceres smågrise og slagtesvin. Med en parallel til covid-19 kan man sige, at avlsgårdene har potentiale til at være superspredere.

Referencer

- Essén, A., Knudsen, M. and Alvesson, M. (2021) Explaining Ignoring – Working with Information that Nobody Uses. *Organization Studies*, online first. <https://doi.org/10.1177/0170840621998720>
- Fleck, L. (2019[1935]) *Entstehung und Entwicklung einer wissenschaftlichen Tatsache. Einführung in die Lehre vom Denkstil und Denkkollektiv*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Flyvbjerg, B. (2010) Fem misforståelser om casestudiet. I Brinkmann S. & Tanggaard L. (red.) *Kvalitative metoder*. København: Hans Reitzels Forlag, pp. 463-487.
- Goffman, E. (2015) *Hverdagslivets rollespil*. København: Samfundslitteratur.
- Gross, M. (2007) The Unknown in Process: Dynamic Connections of Ignorance, Non-Knowledge and Related Concepts. *Current Sociology*, 55, 742-759.
- Gross, M. (2010) *Ignorance and Surprise. Science, Society, and Ecological Design*. Cambridge: The MIT Press.
- Gross, M. (2016) Risk as zombie category: Ulrich Beck's unfinished project of the 'non-knowledge' society. *Security Dialogue*, 47(5), 386-402.
- Gross, M., & McGoe, L. (Eds.). (2015) *Routledge International Handbook of Ignorance Studies*. Routledge.
- Haraway, D. (1988) Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies* 14(3): 575-599.
- Harding S (Ed.) (2004) *The Feminist Standpoint Theory Reader. Intellectual and Political Controversies*. New York: Routledge.
- IPBES (2020) Workshop Report on Biodiversity and Pandemics of the Intergovernmental Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. IPBES secretariat, Bonn, Germany, DOI:10.5281/zenodo.4147317
- Jacques, P., Dunlap, R., & Freeman, M. (2008) The organisation of denial: Conservative think tanks and environmental scepticism. *Environmental Politics*, 17(3), 349-385.
- Kleinman, D.L., & Suryanarayanan, S. (2013) Dying Bees and the Social Production of Ignorance. *Science, Technology, & Human Values*, 38, 492-517.
- Knudsen, M. (2011). Forms of Inattentiveness: The Production of Blindness in the Development of a Technology for the Observation of Quality in Health Services. *Organization Studies*, 32(7), 963-989.
- Lewis, H.C. et al. (2008) Pigs as Source of Methicillin-Resistant *Staphylococcus aureus* CC398 Infections in Humans, Denmark. *Emerg Infect Dis.*, 14(9), 1383-1389.
- Luhmann, N. (1992) *Beobachtungen der Moderne*. Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Luhmann, N. (1998) *Die Wissenschaft der Gesellschaft*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Luhmann, N. (2000) *Sociale systemer. Grundrids til en almen teori*. København: Hans Reitzels Forlag.

- McGoey, L. (2012a) The logic of strategic ignorance. *British Journal of Sociology*, 63, 553-576.
- McGoey, L. (2012b) Strategic unknowns: Towards a sociology of ignorance. *Economy and Society*, 41, 1-16.
- McGoey, L. (2019) *The Unknowers: How Strategic Ignorance Rules the World*. Zed Books.
- Mills, C.W. (2015) Global white ignorance. I Gross, M., & McGoey, L. (Eds.). (2015). *Routledge international handbook of ignorance studies*. Routledge (s. 217-227).
- Moore, W.E., & Tumin, M.M. (1949) Some Social Functions of Ignorance. *American Sociological Review*, 14, 787-795.
- Mueller, J. (2018) Advancing a sociology of ignorance in the study of racism and racial non-knowing. *Sociology Compass*, 12, e12600.
- Proctor, R.N. (2008) Agnotology: A Missing Term to Describe the Cultural Production of Ignorance (and Its Study). In R.N. Proctor & L. Schiebinger (Eds.), *Agnotology. The making and unmaking of ignorance* (pp. 1-35). Stanford University Press.
- Proctor, R.N., & Schiebinger, L. (Eds.). (2008) *Agnotology. The Making and Unmaking of Ignorance*. Stanford University Press.
- Rayner, S. (2012) Uncomfortable knowledge: The social construction of ignorance in science and environmental policy discourses. *Economy and Society*, 41, 107-125.
- Roberts, J. (2013) Organizational ignorance: Towards a managerial perspective on the unknown. *Management Learning*, 44, 215-236.
- Schaefer, S. (2019) Wilful Managerial Ignorance and Symbolic Work: A Socio-Phenomenological Study of Managing Creativity. *Organization Studies*, 40, 1387-1407.
- Simmel, G. (1992) *Soziologie. Untersuchungen über die Formen der Vergesellschaftung. Gesamtausgabe Band II*. Frankfurt am Main. Suhrkamp.
- Ungar, S. (2008) Ignorance as an Under-identified Social Problem. *British Journal of Sociology*, 59, 301-326.
- Vedsmænd, K. (2016) Fødevarestyrelsen fjernede systematisk anbefalinger om MRSA. *DR.dk*. <https://www.dr.dk/nyheder/indland/foedevarestyrelsen-fjernede-systematisk-anbefalinger-om-mrsa>
- Wehling, P. (Hg.) (2015) *Vom Nutzen des Nichtwissens. Sozial und kulturwissenschaftliche Perspektiven*. Bielefeld: Transcript Verlag.

Empiriske dokumenter

- DTU Fødevareinstituttet (2012) MRSA i besætninger. Fødevarestyrelsen (2014) MRSA risikouurdering. Udfærdiget af MRSA-ekspertgruppen.
- Miljø- og Fødevareministeriet (2017) MRSA Risiko og håndtering. Rapport ved MRSA-ekspertgruppen August 2017.
- Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri (2012) MRSA redegørelse 11. juni 2012
- Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri (uden angivelse af år, men fra 2013) Initiativer til reduktion af MRSA CC398 fra svin
- Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri (2014) Folketingstidende aktstykke nr. 25 af 13. november 2014.
- Ministry of Environment and Food of Denmark (2015) Facts. The Danish Veterinary and Food Administration.

Rigsrevisionen (2015) Beretning til Statsrevisorerne om Fødevareministeriets indsats mod husdyr-MRSA

The Climate Deception Dossiers: https://www.ucsusa.org/resources/climate-deception-dossiers?s_src=socnet&s_subscr=twitter&utm_campaign=tw&utm_medium=tw&utm_source=tw#.VZ2reJOAuo0

Knowledge and non-knowledge in relation to zoonoses: a case study of livestock MRSA

As the covid-19 pandemic has made clear, new zoonoses involve both lack of knowledge and uncertainties. This raises the question of how organizations and social actors manage the distinction between knowledge and non-knowledge. The latter is the focus of this paper. Inspired by what has been termed agnotology (Proctor & Schiebinger 2008) and the sociology of ignorance (Gross & McGoey 2015; McGoey 2012, 2019), we study the production and maintenance of non-knowledge in relation to the spread of livestock-MRSA on Danish pig farms during the years 2010-2015, where the prevalence rose to irreversible levels. We contribute to the theoretical literature on organized ignorance with a communicative perspective on knowledge and non-knowledge. Empirically, we analyzed how non-knowledge was (re)produced and maintained in communication through communicative selections. We show that these selections were entangled with several dynamics. Our case reveals the entanglement between knowledge and explicit goals, in the protection of vested interests, in bureaucratic silo-thinking, and in self-protection against knowledge calling for action. Finally, we discuss the implications of our study for the future management of zoonoses.